

CZU 81'255.4:[821.135.1.09]

**TRADUCEREA FIGURILOR DE STIL (ÎN BAZA TRADUCERILOR
OPEREI LUI ION CREANGĂ ÎN LIMBA ENGLEZĂ)**

Vitalia DIGOLEAN, *studentă,*
Facultatea de Litere,
Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți
Conducător științific: **Lilia RĂCIULĂ**, *dr., conf. univ.*

Abstract: *This article contains brief information about the ways of rendering / translating Ion Creangă's work from source-Romanian into the target-English language. The purpose of this article is to analyze the translational ways and to observe the originality of the work of the Ion Creangă. The final results obtained from the*

comparison of two texts will demonstrate the linguistic and stylistic capacity of the translator and the originality of the transposition of the specific Romanian culture.

Keywords: *translation, translator, source language, target language, originality, images, equivalence, modalities, figure of speech.*

Figurile de stil joacă un rol aparte atât în limbă, cât și în literatură, deoarece cu ajutorul lor creăm anumite viziuni cu o pronunțată valoare artistică. Felul cum oamenii își formulează gândurile, textele, modelează stilul fiecăruia, astfel încât fiecare poet își are stilul său propriu, modul său de a emoționa/sensibiliza cititorul. În acest sens, specialiștii afirmă că „în operele de ficțiune există o adevărată strategie prin care autorul își realizează ideile, iar armele acestei strategii cunosc o revoluție spiralată – de la figurile rudimentare până spre *cheia de boltă* a sistemului” [1, p. 79], or însuși Caecilius din Kale Akte susținea că: „figura este o schimbare a gândirii sau a expresiei într-un fel neconform cu natura” [2, p. 180]. Pentru Quintilian figurile de stil reprezintă „forme înnoite ale expresiei printr-un oarecare meșteșug al vorbirii” [2 p. 180]

Figurile de stil prezente într-o operă literară constituie, în același timp, și o adevărată capcană în procesul de traducere. Un text tradus trebuie să aibă un ritm potrivit pentru ca să sune ca cel din limba sursă, adică să posede aproximativ același număr de silabe, tipul de silabe, cât și poziția accentelor. Astfel, Bruni menționează că „e foarte dificil (...) să traduci corect operele care de primul autor au fost scrise în manieră ritmică și rafinată. Într-o proză ritmică e necesar să acționezi prin părți ale perioadei, prin propoziții incidente, prin fraze și să fii foarte atent ca poziția să se încheie bine compusă și conexată” [7]

Există figuri de stil specifice fiecărui popor care redate în altă limbă *ad litteram* își pierd din însemnătatea culturală și creează o lacună în înțelegerea lor. De exemplu, nimeni nu va înțelege în limba maghiară, engleză sau sârbă ce înseamnă sensul expresiilor *a căuta nod în papură, a șterge putina sau a-și aprinde paie-n cap*. Traducătorul trebuie să fie un *doctus cum libro*, deoarece el nu are dreptul să comită nici cele mai mici greșeli, ca mai apoi traducerea sa să fie una de calitate. Materialul obținut trebuie să fie un *semper idem*, întrucât apare un nou rezultat care întrunește în sine aceeași echivalență semantică și stilistică, doar că în altă limbă. Traducătorul trebuie să mai soluționeze în procesul traducerii probleme fie de ordin fonetic, fie de cel gramatical coborând „de la text la frază și cuvânt”, astfel întrucât să ofere un produs de o corectitudine totală de idei, de structurare etc.

Pornind de la această idee mă voi axa în continuare pe opera *cireșarului* tuturor copiilor – Ion Creangă, anume la el găsim o mulțime de figuri de stil care fac operele sale să devină unele dintre cele mai cunoscute și apreciate.

Oralitatea stilului lui Ion Creangă se caracterizează prin diferite mijloace caracteristice vorbirii populare, cum ar fi prezența interjecțiilor și a repetițiilor „*ara, ei, hai, apoi da, taci, taci, na, na*”: „*Ei, ei! Acu-i acu! Ce-i de făcut, măi Nică?*” („Amintiri din copilărie”, pag. 33). Întâlnim la Ion Creangă și regionalisme ca: *încă* sau *încaltea, ia* care dau impresia de familiaritate între scriitor și cititor. „*Nu mi-ar*

fi ciudă încaltea, când ai fi și tu ceva ...” („Amintiri din copilărie”, pag. 81); „*Încă ce rană-i pe dânșii, sărmanii băieți*” („Amintiri din copilărie”, pag. 51)

În lucrarea *Comicul la Ion Creangă*, Pop Dina Claudia menționează următoarele „Creangă își ascunde judecățile în ziceri și pilde. El nu mai poate vorbi ca lumea și nu mai poate exprima nicio idee de-a dreptul. Creangă își pierde personalitatea de om și rămâne la aceea de ghicitor. Orice scoate din gură stârnește râsul, oriunde merge e așteptat cu „sacul cu minciuni”. [3]

Datorită stilului său, comicului său rural, când rostim Ion Creangă imediat ne amintim de sat, de verdeța verii, de copilăria cu cireșe, de mamă, de anii slobozi când puteam face orice fără teama de a fi pedepsiți. Însă Ion Creangă nu este atât de simplu precum pare, faptul că acesta a scris într-un mod mai „folcloric”, nu înseamnă că este simplu.

V. Streinu vede în stilul lui Ion Creangă „o fericită ambiguitate creatoare care-l face pe scriitor să pară << popular >> pentru intelectualii și << cult >> pentru popor” [4]. Ion Creangă este scriitorul cel mai cunoscut la noi încă din copilărie, deoarece operele ca „Punguța cu doi bani”, „Capra cu trei iezi” și „Amintiri din copilărie” merg pas cu pas alături de noi prin anii copilăriei.

Repetiții, comparații, inversiuni, paradoxuri, eufemisme, imprecășii, anacoluturi și alte figuri de stil sunt întâlnite în opera scriitorului, care, deși nu le prea observăm când citim, au drept scop de a ne capta atenția pe parcursul întregii opere. Astfel am atestat următoarele:

„Ș-apoi Humuleștii, și pe vremea aceea, nu erau numai așa, un sat de oameni fără căpătâi, ci *sat vechi răzășesc*” – „Humulești in those days was not just a village of ne'er-do-wells but a *prosperous and ancient village*”. În exemplul de mai sus observăm că autorul Kurt W. Treptow a optat pentru a traduce epitetul *răzășesc* pentru două determinative, cuvântul *răzășesc* potrivit *Dicționarului Explicativ al Limbii Române* însemnând „*care aparține răzeșilor, privitor la răzeși, caracteristic răzeșilor; vechi, moștenesc*”. Traducătorul a folosit *prosperous and ancient village*, ce ar putea fi tradus *ad literam* ca „*un sat vechi și favorabil/prosper*”, întrucât a fost necesară sublinierea ideii de „*sat înstărit, avut*”, proprie așezărilor de răzeși (o tentă istorică). Mai jos câteva exemple de acest tip de traducere:

Secvența în engleză	Secvența în română	Modalitatea de traducere
A sturdy, good-looking, handsome bachelor (p. 13-14)	un holtei zdravăn, frumos și voinic (p. 220)	Traducere propriu-zisă
A new, long bench (p.14)	un scaun nou și lung (p. 221)	Traducere propriu-zisă
A dear little tawse (p.14)	un drăguț de biciușor de curele (p. 221)	Traducere propriu-zisă
Beautifully plaited (p.14)	împletit frumos (p. 221)	Traducere propriu-zisă
To examine...examining and examining (p.16)	începe să mă asculte, mă ascultă, și mă ascultă el. (p. 222)	Traducere propriu-zisă

Dănilă Prepeleac

for he was lazy, devoid of purpose, and unmindful of his business (p. 113)	căci era leneș, nechitit la mințe și nechibzuit la trebi (p. 97)	Traducere propriu-zisă
--	--	------------------------

dove- colored hair, young, long-legged, with upstanding horns, both with white-tipped tails, a blaze between the eyes, heavy framed and well-fed, getting down to work with. (p. 113)	porumbi la păr, tineri, nalți de trup, țepoși la coarne, amândoi cudalbi, țințați în frunte, ciolănoși și groși, cum sunt mai buni de înjugat la car, de ieșit cu dânșii în lume și de făcut treabă. (p. 97)	Traducere propriu-zisă
---	--	------------------------

Fata babei și fata moșneagului

On the road behold! The oven she had tended was full of fine, well-baked pastries. (p. 145)	Când, pe drum, iacă cuptorul grijit de dânsa era plin de plăcinte crescute și rumenite...” (Fata babei și fata moșneagului). (p. 200)	Traducere propriu-zisă
---	---	------------------------

Povestea porcului

then, light-footed as a girl, she soon got the lye ready, prepared the bath-tub, and like a competent midwife, she took the pig, bathed him, gently rubbed his joints with oil from the rushlights, squeezed his nose and clucked at him to keep the evil eye off her treasure! (p. 127)	„Apoi, sprintenă ca o copilă, face degrabă leșie, pregătește de scaldătoare, și fiindcă știa bine treaba moșitului, ia purcelul, îl scaldă, îl trage frumusețel cu untură din opaț pe la toate încheieturile, îl strânge de nas și-l sumuță ca să nu se dioache odorul!” care odor e numai un biet purcel jigărit. (p. 111)	Traducere propriu-zisă
--	---	------------------------

Moș Ion Roată și Unirea

the boyars each contributed their share and had them beautifully turned out and dressed alike, in white peasant coats and brand new fur caps (p. 86)	Boierii au pus mână de la mână, de i-au ferchezuit frumos și i-au îmbrăcat la fel, cu cheburi albe și cușme nouă (p. 81)	Traducere propriu-zisă
our build, way of speaking, our food and clothing, and all the customs we have got, our brother's, the Wallachians, have them, too (p. 86)	Statura, vorba, hrana, îmbrăcămintea și toate obiceiurile câte le avem noi le au întocmai și frații noștri munteni. (p. 81)	Traducere propriu-zisă
for though we may perhaps know to wield the hoe, the scythe, and the sickle, it is you who wield the pen, and on occasion you know how to make white look black and black look white (p. 87)	că, dă, noi știm a învărti sapa, coasa și secera, dar dumneavoastră învărtiți condeiful și, când vreți, știți a face din alb negru și din negru alb... (p. 82)	Traducere propriu-zisă

Din exemplele de mai sus putem clar observa că aceste pasaje decupate din operele lui Ion Creangă au fost traduse prin intermediul traducerii propriu-zise, adică, nu s-a făcut nicio modificare de conținut, traducătorul a tradus textul cât mai aproape de realitate, neschimbând practic nimic. Spre deosebire, de exemplu de traduceri propriu-zise, traducerile descriptive presupun traducerea într-un mod creativ, precum în secvențele următoare:

A mischievous, high- spirited girl, quick-witted and so active (p. 14)	o zgâtie de copilă, ageră la minte și așa de silitoare (p. 220)	Traducere descriptivă în adaos
Being giddy, thoughtless and full of whims and fancies (p. 14)	cum era sprințară și plină de incuri (p. 221)	Traducere prin omitere
Listen (p. 24)	măi, omule, măi (p. 228)	Traducere propriu-zisă prin adăugare de aspecte sonore
In its wild contryside, where the lightning plays in summer and where the cattle with the lightning plays in summer and where the cattle with the fly upon them graze, watched over by the rooks and the hawks who have found it a good place in which to build their nest (p. 63)	îngrădită cu pustiu, acoperită cu fulger, locuită vara de vitele fugărite de strechie și străjuită de ceucele și vindereii care au găsit-o bună de făcut cuiburi într-însa (p. 260)	Traducere descriptivă
That fool Trăsnea was asleep in the path, the grammar book under his nose and never minding the cold. (p. 55)	„Și când colo zărghitul de Trăsnea dormea pe hat ...” (p. 270)	Traducere descriptivă
A mischievous, high- spirited girl, quick-witted and so active (p. 14)	o zgâtie de copilă, ageră la minte și așa de silitoare (p. 220)	Traducere descriptivă în adaos

O altă modalitate de traducere este echivalența, echivalența există de două tipuri:

a. Traducerea printr-un echivalent total

b. Redarea printr-un echivalent parțial

Got a good hiding	a mâncat papară	Echivalență totală
Blouse shook on her back	de sărea cămașa de pe dânsa	Echivalență parțială
Kicked my heels impatiently	scăpăram din picioare	Echivalență parțială
This was an evil sight indeed	afurisită priveliște mai fu și asta!	Echivalență parțială
Lazybones and ne'er-do-well like myself	un lăinic și un pierde-vară ca și mine	Echivalență parțială
To make your hair turn white	să-ți scoată peri albi	Echivalență totală
Trembling, sulking and whining	se codesc, drâmboiesc și se sclifoiesc	Echivalență parțială
An ear to evil tongues	luându-se după gurile cele rele	Echivalență totală
Vai, aprinde-v-ar focul să vă aprindă!	may the fire consume you	Echivalență totală

Potrivit lui Roger T. Bell obiectivele traducerii sunt: „[...] transformarea unui text scris într-o anumită limbă într-un text echivalent scris într-o altă limbă, păstrând, pe cât posibil, conținutul mesajului, caracteristicile formei și rolurile funcționale ale textului original” [5, p. 250]. Prin urmare, atât obiectivele traducerii, cât și esența sa se bazează pe conceptul de *echivalent*, cu semnificația „care are aceeași valoare, același efect, aceeași semnificație sau același sens cu altceva” sau *echivalență*, ce semnifică „egalitate de valoare, de semnificație, de sens; calitatea a ceea ce este echivalent”. Așadar, traducerea realizată prin metoda echivalenței presupune alegerea unei sintagme „aproximative” față de cea originală pentru a reda cât mai aproape sensul.

Ion Creangă folosește foarte multe repetiții, rostul repetiției este acela de a mări și întări expresivitatea comunicării și, pentru că este un procedeu caracteristic vorbirii populare, contribuie în mare măsură la accentuarea comicului, a umorului: „*Ei, ei!, Măi, măi!*”, „*Hai, hai, hai!*” sau în Povestea lui Harap – Alb „*teleap, teleap, teleap!*”.

În textele lui Ion Creangă atestăm un grad înalt de ironie, de exemplu în Povestea Porcului: „Apoi, sprintenă ca o copilă, face degrabă leșie, pregătește de scaldătoare, și fiindcă știa bine treaba moșitului, ia purcelul, îl scaldă, îl trage frumușel cu untură din opaiț pe la toate încheieturile, îl strânge de nas și-l sumuță ca să nu se dioache odorul!” („Povestea porcului”, pag. 174), care odor e numai un biet purcel jigărit.- „then, light-footed as a girl, she soon got the lye ready, prepared the bath-tub, and like a competent midwife, she took the pig, bathed him, gently rubbed his joints with oil from the rushlights, squeezed his nose and clucked at him to keep the evil eye off her treasure!”. În acest caz traducătorul a reușit să păstreze ironia și în limba sursă și în limba țintă.

Chiar dacă opera lui Creangă este lipsită practic de metafore, comparațiile au o extindere mare: „*îi mergea gura ca pupăza*”, „*drag ca sarea-n ochi*”, „*posomorați ca vremea cea rea*”, „*iute ca prâsnelul*”, „*albi ca iarna*”.

În concluzie, putem afirma că Ion Creangă rămâne a fi unul dintre cei mai mari scriitori ai literaturii române fiind un scriitor intraductibil, prezentând dificultăți de grad înalt în procesul traducerii și reclamând cunoștințe vaste și experiență/competență traductologică avansată.

Bibliografie:

1. GHERASIM, Alexandra. Figurile de stil – Mărci ale textualității operelor literare. In: *Limba română*. nr.4, 1994, Chișinău: HYPERION, p.79-85. ISSN 0235- 9111
2. GRATI, Aliona, CORCINSCHI, Nina. *Dicționar de teorie literară: Concepte operaționale și instrumente de analiză a textului literar*. Chișinău: ARC, 2017. 180 p. ISBN 978-9975-0-0036-9
3. Pop, Dina Claudia. *Comicul la Ion Creangă*. [online] [citat 08.04.2019]. Disponibil: https://www.concursurilecomper.ro/rip/2016/februarie2016/13-PopDinaClaudia-COMICUL_LA_ION_CREANGA.pdf
4. MANCAȘ, Mihaela. *Limba artistică românească în sec. al XIX-lea*. București: ESE, 1991. 318 p. ISBN 973-29-0199-3
5. BELL, Roger T. *Teoria și practica traducerii*. Iași: Editura Polirom, 2000. 312 p. ISBN 973-683-495-6

6. <http://www.diacronia.ro/ro/indexing/details/A22661/pdf>
7. Cele patru probleme ale „traducătorului literar”: lexicală, gramaticală, retorică și ritmică. In: *Orizonturi culturale italo-române*. [online] [citat 08.04.2019]. Disponibil: http://www.orizonturiculturale.ro/ro_studii_Alberto-Bramati.html
8. SOBOL, Aliona. *Conceptul de echivalență în teoria traducerii*. [online] [citat 08.04.2019]. Disponibil: <http://limbaromana.md/index.php?go=articole&n=2424>
1. CARTIANU, Ana, JOHNSON, R.C. *Ion Creangă. Memories of my boyhood, stories and tales*. București: Editura MINERVA, 1978. 352 p.
2. TREPTOW, Kurt W. *Selected works of Ion Creangă and Mihai Eminescu*. New York: Columbia University Press, 1991. 307 p. ISBN 973-21-0270-5